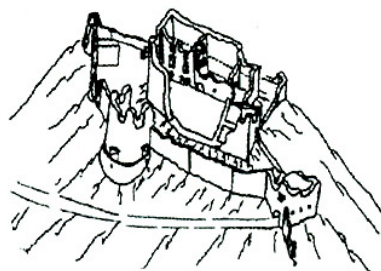

UTVRDE NA SJEVEROZAPADU HRVATSKOG ZAGORJA

Utvrde u sjeverozapadnom dijelu Hrvatskog zagorja, baš kao što je to posvuda slučaj na sjeveru Hrvatske, smještene su na visovima iznad dolina što ih čine potoci i rijeke koje teku prema jugu. Te su srednjovjekovne utvrde, kojih ima desetak, nekad branile prolaz u Hrvatsko zagorje. Nalaze se na granici Slovenije i Hrvatske, odnosno na tradicionalnoj granici Hrvatskog Kraljevstva i Njemačkog Carstva. Stručnjaci tvrde da se gradnja tih utvrda odvijala u nekoliko etapa. U prvoj, u 12. st., grade se kraljevske utvrde kao sjedišta županija na mjestima prijašnjih predslavenskih i slavenskih gradina. U sljedećoj etapi koja je potaknuta tatarskom provalom, u

Crtež utvrde Kostel (K. Repan)

drugoj polovici 13. i 14. st., gradnju utvrda umjesto kralja preuzimaju feudinci. Utvrde su sjedišta obitelji, ali i simbol moći i vlasništva nad određenim područjem. U trećoj etapi, u 15. i 16. st., pojedine se stare utvrde proširuju nadogradnjom suvremenih fortifikacijskih elemenata (bastioni i velike baterijske kule) i prilagođavaju razvoju vatrenog oružja, a grade se i novi kašteli. U četvrtoj se etapi, od kraja 17. st. i nakon prestanka turske opasnosti, neke utvrde napuštaju, a neke preuređuju u dvorce. Često se u nizini, u neposrednoj blizini, grade nove i raskošne rezidencije.

FORTRESSES IN THE NORTHWEST OF HRVATSKO ZAGORJE

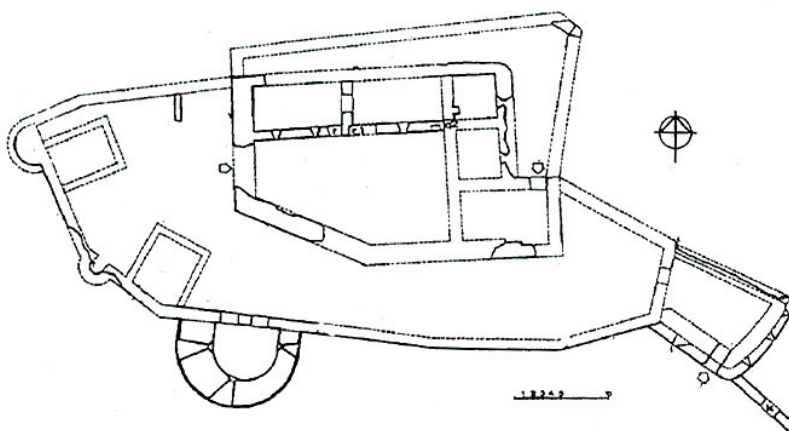
Kostel, the fortress situated not far from Pregrada, protects the entrance to the narrow valley leading to the Slovenian border. The time when the fortress was built can not precisely be determined, but it certainly can be dated back to a distant past. The period of its greatest boom was in the sixteenth century when it was bought by Keglević family from whom Turks had taken away all estates in southern Croatia and Bosnia. They rehabilitated and greatly extended the fortress, which remained the seat of the family until they abandoned it in the eighteenth century. Three fortresses used to exist in Krapina. Two of them were completely destroyed so that no trace of their existence can now be found. The Old Town of Krapina was owned by many significant noble families. It was best maintained during the reign of Celjski counts when Barbara Celjska married king Sigismund in this very edifice in the early fifteenth century. Subsequently, the fortress was the seat of many Croatian viceroys, and it was the venue of several conferences of the Croatian Parliament. Little now remains from this grand fortress, except for the Renaissance palace that now dominates the town. The fortress was recently the site of archeological investigations and it is precisely on this location that traces of human life in prehistoric times have been discovered.

Kostel je utvrda nedaleko gradića Pregrada na Kostelskoj ili Kuna gori koja je branila prolaz Sutinsko (Sutlin) na rječici Kosteljini (Kosteljni, Kostelini), kao ulaz sa sjeverozapada u Kraljevinu Slavoniju.

Kostel se prvi put u povijesnim izvorima spominje 1330. (... *pro suis castris, Korpona, Koztol et Wzturch in confinio Teutonie et Zagaria*), kada postaje vlasništvom Petra Gisingovca. Zahvaljujući toj ispravi doznajemo ne samo o tadašnjim ut-

vrđama i njihovim imenima, već i njihovo strateško značenje. Naime vidi se da se nakon Otokarova ugrožavanja granica (kada je i podignuta utvrda u Samoboru) nije ništa bitno promijenilo, budući da se spomenuti gradovi nalaze na granici s Njemačkom.

No upravo je ime navelo velikog istraživača i zaljubljenika u hrvatske utvrde Emila Laszowskog da izgradnju Kostela smjesti u Otokarevo vrijeme, između 1260. i 1264., budući

Tlocrt Kostela (D. Miletić)

Detalj ruševina Kostela

da kostel i danas na češkom jeziku označava utvrđenu crkvu. Gjuro Szabo ipak niječe bilo kakvu vezu s Otokarevim vremenom, a općenito je prihvaćeno da je ime nastalo od riječi castellum (tvrđavica). Ipak je sasvim jasno da je Kostel izgrađen prije svoga prvog spominjanja, možda čak i prije češkog kralja Otokara, oko 1247. i u vrijeme sukoba Fridrika II. i Bele IV. (kako na temelju jedne isprave, ali i tlocrta unutarnje utvrde pretpostavlja Drago Miletić), a moguće je da je izgrađen i u predtatarskim vremenima.

Sasvim je međutim sigurno da spomenuti Petar Gisongovac nije dugo držao darovane gradove i zagorsku knežiju, jer je već u prvim godinama svoje vladavine u vlasništvu kralja Ljudevita Velikog. Zagorje je u kraljevu posjedu sve do kraja 14. st. kada 1399. kralj Žigmund (Sigismund) cijelu zagorsku županiju daruje svom budućem tastu i banu dalmatinskom, hrvatskom i slavonskom – Hermanu II. Celjskom. Cijelo je Zagorje (uz dio Štajerske, Kranjske i Koruške) bilo u vlasništvu grofova Celjskih, jedne od najmoćnijih obitelji tog dijela Europe koji su svojom golemom moći predstavljali opasnost

i za austrijsko i za ugarsko prijestolje, sve do Ulrikove smrti 1456. i njihova izumiranja.

Ulrikova udovica Barbara, kći despota Đurđa Brankovića, prodaje zagorske posjede svom vjernom kapetanu Janu (Ivanu) Vitovcu, koji je iako češkog podrijetla poslije bio i hrvatski ban. Čini se da Vitovec ipak nije odmah ušao u posjed Kostela

jer su ga nakon Ulrikove smrti bili zaposjeli Kreigh i Weispacher. Uveo ga je u posjed zagrebački kaptol 1464. nakon potvrde od kralja Matije Korvina.

Sve su zagorske posjede, među njima i Kostel, držali Vitovčevi sinovi Juraj i Vilim, ali kako su oni prešli na stranu njemačkog cara Maksimilijana, kralj im je Matija oduzeo sva imanja i proglasio ih odmetnicima i veleizdajnicima. Njihove je posjede 1485. zauzeo kraljev vojskovođa Jakov Székelya od Könvenda. Poslije je kralj zajedno s brojnim utvrđenim gradovima darovao Kostel svom vanbračnom sinu Ivanu (Ivanišu) Korvinu, kasnijem slavonskom hercegu i banu. Te posjede nakon kraljeve smrti potvrđuje Ivanu hrvatski i ugarski Sabor u Požunu, a u Kostel je ušao tek 1494., nakon što je bogato nagradio Székely. Kostel je neko vrijeme bio založen Ulriku Weispacheru sve do 1513. Kako je u međuvremenu Ivan Korvin umro, njegova se je udovica Beatrice (rodnom Frankopan) preudala za rastrošnog kneza Jurja Brandenburškog, koji tako dolazi u posjed svih Korvinovih imanja. No Kostel nije baš lako dobio iako je Weispacherovoj udovici nu-

Pogled na Kostel na slici od prije pedesetak godina

dio veliku otkupninu. Ipak nakon što je primila u zamak kraljeva neprijatelja, zloglasnog Hermana Janovskog, Ludovik II. joj 1517. oduzima Kostel i potvrđuje vlasništvo knezu Branderburškom. On potom postupno rasprodaje sve svoje posjede u Slavoniji, pa tako i Kostel 1523., koji zajedno s Krapinom kupuje Petar II. Keglević. Kostel će više od stoljeća biti sijelom te slavne plemićke obitelji, a ostatak će u njihovu vlasništvu sve do potpunog napuštanja krajem 18. st.

Petar II. prisiljen je gubitak imanja Keglevića nadoknaditi kupnjom ili zalogom imanja u tada sigurnim dijelovima zemlje. Tako je došao u posjed Vranograča, Podzvizda i Čavice, a potom Novigrada, Bijelih Stijena i Lobora. Oženio se 1523. Barbarom, kćerkom Jurja od Stražemana, pa postaje gospodar Čaklovca, posjeda na Pšunju u Križevačkoj županiji, a drži i Podvršje u Požeškoj županiji.

Iste godine u Požunu od Jurja Branderburškog za 13.000 zlatnih forinti kupuje posjede Kostel i Krapinu. Kako nije imao dovoljno novca pronalazi sukupca, Mihajla Imreffya od Središća, s kojim dijeli posjede. Kao svoje sjedište izabrao je Kostel, koji Kostel će potom više od stoljeća biti obiteljsko sijelo. Činjenica da je ta velika i osebujna ličnost hrvatske

povijesti izabrala upravo taj zamak blizu Pregrade za svoje sjedište, značajno će povećati i njegovu stratešku važnost i njegov opseg. Do Keglevića sudbina je Kostela bila tipična za ostale utvrde i zamkove u ovom dijelu Hrvatske. Vlasnici su se mijenjali relativno brzo, u Kostelu nisu nikad stalno boravili, a tamo su stalno živjeli njihovi kaštelani i vojničke posade. Jedina je briga vlasnika bila gospodariti zamkom i posjedom sa što manje troškova. Po nekim detaljima podjele posjeda između Imreffya (negdje ga pišu Imbreković) i Keglevića može se naslutiti da je u trenutku preuzimanja bio u ruševnom stanju. Keglevići će Kostel temeljito

Masivni zid plašta utvrde

obnoviti, proširiti i opremiti te prilagoditi suvremenim obrambenim zadacima.

Pošto je Petar II. Keglević došao u posjed Kostela, krenuo je u njegovu temeljitu obnovu, odnosno obnovu njegovih unutarnjih i vanjskih zidina. Stare su zidine bile smještene jugozapadno i jugoistočno od unutarnje utvrde. Počinju od sjeverozapadnog ugla stare utvrde i prema zapadu su duge 25 m. Na zapadnom završetku manja je polukružna kula. Zapadni je zid dug 20 m i na sredini je lagano zaobljen i tu se nalazila

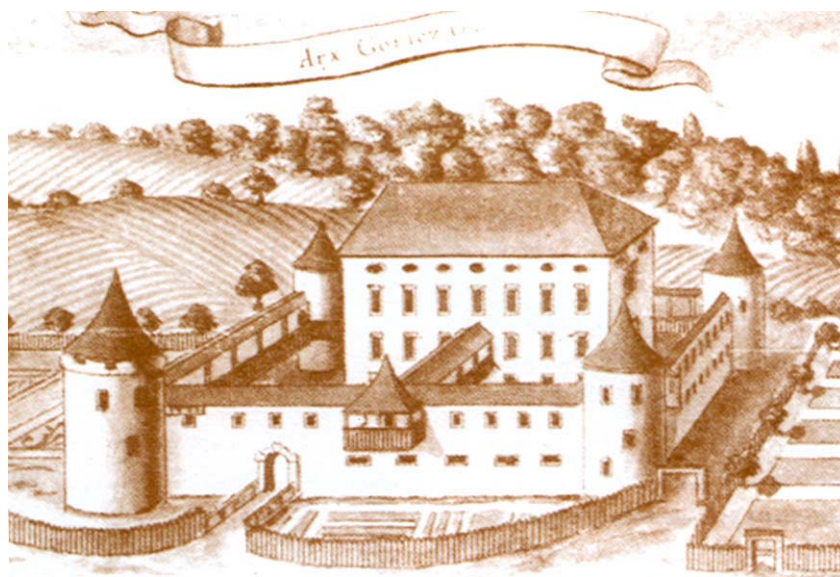
Jedna topovska strijelnica

manja polukružna kula. Od jugozapadnog ugla započinje južni obrambeni zid, dug 51 m i visok 5 m, koji završava velikom trapeznom ulaznom kulom. Na zapadnom vrhu južnog zida nalazi se baterijska kula izgrađena u 16. st. (promjera 13,2 m) koja je kamenim vijencem podijeljena u dva dijela. Zapadni dijelovi baterijske kule gotovo su dvostruko širi od njezinih istočnih dijelova. Na prvom su katu kule očuvane tri topovske strijelnice, a na drugom se mogu uočiti tek njihovi obrisi. Na ulaznoj su kuli južni i jugoistočni zidovi gotovo dvostruko deblji od onog na sjeveru i na zapadu. Ulazna je vrata štitila velika topovska stri-

jelnica izgrađena za obnove utvrde u 16. st. Od sjeverozapadnog ugla te kule nastavlja se dio sjevernog obrambenog zida koji se spaja s jugoistočnim uglom unutarnje utvrde. Od tog se mjesta proteže poseban treći vanjski obrambeni zid koji je neprijatelju onemogućavao prolazak oko kule.

Za nedavna smo posjeta Kostelu utvrdili da se utvrda prilazi dobro održavanim makadamom koji se nekoliko kilometara iza Pregrade odvaja od ceste prema Humu na Sutli. Najprije se prolazi pokraj obnovljene kapele Ranjenog Isusa, koja je 1880. građena kamenom iz kostelske utvrde. Potom se prolazi pokraj kasno-barokne župne crkve Sv. Mirka (Sv. Emerika) koja se sada upravo obnavlja, a izgrađena je na mjestu stare srednjovjekovne crkve. Inače svojedobno su, barem do Drugoga svjetskog rata, kostelske ruševine i bile u vlasništvu te župne crkve, a možda je to i danas slučaj. Iako je Kostel smješten na velikoj uzvisini iznad doline, prilaz je do njega vrlo jednostavan laganim usponom sa zapadne strane.

O Kostelu ju prvi pisao Laszowski, koji navodi da je desetak godina prije njegova posjeta baterijska kula još imala svod. Gjuro Szabo donosi opis utvrde s nepreciznim i nepotpunim crtežom Marina Pilara. Prvo i dosad jedino sustavno istraživanje Kostela obavljeno je 1953. Nedavno je Kostel temeljito opisao Drago

Crtež dvorca Gorice iz knjige *Status familiae Patachich*

Miletić, koji je ustvrdio da zbog složenih konzervatorsko-restauratorskih zahvata Kostel još dugo neće biti proučavan. Ujedno je zaključio da ruševine te utvrde tijekom vremena ubrzano propadaju i da se brzina njihova propadanja približava geometrijskoj progresiji.

Gorica je dvorac koji je prvotno bio građen kao kaštel, a bio je smješten blizu gradića Pregrade kojega je sada sastavni dio. Smješten je na zaravanku oblog brežuljka, a izgradili su ga Keglevići u 16. st. kao svoju zimsku rezidenciju. Oni su bili i njegovi dugogodišnji vlasnici, osim kratkotrajno Patačića u 18. st. (jedini sačuvani crtež preuzet je iz knjige *Status familiae Patachich*) i Kaučića koji su ga 1883. kupili.

Dvorac je bio zamišljen kao kasno-renesansni kaštel pravokutna oblika s okruglim kulama na uglovima i dvokatnom stambenom zgradom u sredini. No mnogi tvrde da ta utvrda nikad nije bila izgrađena onako kako je zamišljena. Vjerojatno je dvorac bio građen kao pravokutnik, s obrambenim kulama na istočnom i zapadnom uglu, a ostale je dijelove unutarnjeg dvorišta zatvarao visoki zid. Od dvorca su danas sačuvana samo dva krila s jednom obrambenom kulom. Je li ipak bio izgrađen onako kako ga vidimo na spomenutom crtežu trebala bi, drži Krešimir Regan, ustanoviti arheološka istraživanja.

Dubrava je mali dvorac koji se nalazi u Kostelskoj dolini, 6 km jugoistočno od Pregrade. Od negdašnjega četverokrlnog dvorca danas su očuvana dva krila, a pročelja nose historicistička obilježja. Danas je u privatnom vlasništvu i služi za stanovanje. O Bežancu smo već govorili, no to je i tako dvorac izgrađen u 18. st. bez ikakvih obrambenih funkcija.

Grad Krapina smješten je 57 km sjeverno od Zagreba, na prostoru koji spaja gornje podunavske zemlje s lukama Sredozemnog mora te pred-

Dvorac Dubrava u blizini Pregrade

stavlja glavni sjeverni ulaz u Hrvatsku iz središnje Europe. Prometna je važnost obilježila taj gradić u prošlosti, a obilježit će ga i u budućnosti, skorim završetkom autoceste E-59 (tzv. Phymnskog pravca). Tragovi ljudskog postojanja sežu ovdje daleko u prošlost, a utvrđena je prisutnost i rimske civilizacije.

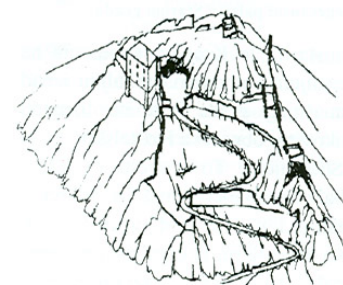
O nastanku imena Krapine ima nekoliko verzija. Najvjerojatnije je ime dobila prema prvobitnom nazivu Krapona, što bi otprilike značilo hridina. No jezikoslovac Petar Skok tvrdi da ime potječe od šarana, ribe koju u kajkavskom nazivaju krap. Drži da je te ribe bilo mnogo u rijeci koja protječe gradom. Inače ovdje valja istaknuti da kroz Krapinu ne teče rijeka Krapina (kako se to može pomisliti), već rijeka ili rječica Krapinica (Krapinčica, Krapinščica). Krapina je rijeka koja izvire na padinama Ivančice, duga je 75 km, protječe kroz Konjščinu, Bedekovčinu i Zlatar, a kod Zaprešića se ulijeva u Savu. Krapinica je njezina desna pritoka koja izvire na južnim padinama Maceljskog gorja, duga je 34,7 km, teče još pokraj mjesta Sveti Križ Začretje i ulijeva se u Krapinu kilometar južnije od sela Pavlovec Zabočki.

Krapina na snimku S. Ortnera potkraj 19. st.

Krapina se prvi put spominje 1193. u ispravi Kalana, pečujskog biskupa i ondašnjeg gubernatora Kraljevine Hrvatske i Slovenije, a potom 1222. kao sjedište Zagorske županije. Hrvatsko-ugarski kralj Ludovik I. podijelio je 1347. stanovnicima Krapine povlasticu slobodnog trgovišta. Grad je bio gospodarsko i prometno središte Hrvatskog zagorja, posebno u vrijeme turske opasnosti, a 1486. prestao je biti upravno središte nakon što je Zagorska županija priključena Varaždinskoj. Ipak kao rijetko koji grad u Hrvatskoj Krapina se i prije i poslije zaista ima čime pohvaliti. U njoj 1225. stoluje kralj Bela IV. i razgovara sa splitskim i krbavskim biskupom o južnim granicama

Hrvatske. U tom se gradu 1404. za kralja Žigmunda udaje Barbara Celjska, koju su u narodu zvali Crna kraljica. Tu je 1422. tragično stradala Elizabeta Frankopan, žena grofa Fridriha Celjskog, koju je, čini se,

Crtež Starog grada (K. Regan)

suprug umorio zbog Veronike Desiničke. Krapina je bila sijelom brojnih hrvatskih banova, u tom je gradu, u njegovoj utvrdi, održano pet hrvatskih Sabora (1598., 1599., 1960. i 1707. godine).

I konačno, prema legendi, Krapina je kolijevka svih Slavena. To je inače legenda o Čehu, Lehu i Mehu, jedna od najneobičnijih legendi iz hrvatske nacionalne povijesti, koju je popularizirao Krapinčanin Ljudevit Gaj, vođa Ilirskog preporoda. Zanimljivo je da legendu bilježe i dubrovački arhivi u 14. st., a bilježe je i Poljaci, Rusi, Česi i Ukrajinci.

Priče su priče, ali je ipak činjenica da su u Krapini postojale tri utvrde i to zapravo istih imena i na istim mjestima na kojima ih legenda spominje.

Pogled na Stari grad iznad Krapine

Renesansni palas u Starom gradu

Najstarija je Krapina smještena na omanjem kamenom brežuljku iznad današnjeg grada Krapine, između slikovitih obronaka Kostelskog gorja i Strahinjčice. To je mjesto na desnoj obali Krapinice pružalo najbolju zaštitu i nadzor nad prometnicom, oko koje se na uskom pojasu desne obale kao podgrađe razvilo naselje, koje je u 15. stoljeću također bilo utvrđeno.

Sama se utvrda prvi put u povijesnim izvorima spominje 1330. u darovnici Petru Gisingovcu. No kako se Krapina kao naselje navodi mnogo prije, a kako je bila i sjedištem županije, pretpostavlja se da se na mjestu ruševina srednjovjekovne utvrde nalazila prijašnja župska plemenska utvrda koja je potom prešla u vlasništvo kraljeva. Tom su utvrdom vjerojatno gospodarili rodovski hrvatski knezovi, Franci, starohrvatski župani i kraljevi iz dinastije Trpimirović, hrvatsko-ugarski kraljevi i hercezi iz dinastije Arpadović te mnogi drugi odličnici, od kojih se zna za Farkaša, povjerenik kralja Bele IV. i palatina Henrika Gisingovca.

Nakon Gisingovaca Stari grad, kako se utvrda danas naziva, ima isti slijed vlasnika kao i Kostel koji se nalazi nešto zapadnije. U početku je to kraljev posjed, potom u vlasništvu Celjskih, Weisprochera i Kreigha, obitelji Vitovec, Jakova Székelya, Ivaniša Korvina, Beatrice Frankopan, Jurja Brandenburškog i Petra Keglevića koji vlasništvo nad Krapinom neko vrijeme dijeli s Mihajlom Imreffyem i Lukom Székelyem, da bi od 1610. otkupom polovice vlastelinstva Keglevići postali jedini vladari utvrde i krapinskog i kostelskog vlastelinstva. Poslije su gospodari Starog grada obitelji Lichtenberg i Ottenfels-Geschwind. Utvrda je teško stradala u potresu 1775. i potom je napuštena. U 19. st. je na njezinu mjestu uređeno šetalište te obnovljena gradska palača koja i danas dominira Krapinom. Posebnom darovnicom 1900. vlasnik je ruševina postala krapinska općina, a u palači je 1953. otvorena zbirka Gradskog muzeja.

Velikim arheološkim istraživanjima 1994. otkriveni su novi segmenti obrambene, stambene i sakralne arhi-

tekture (pronađeni su temelji kapelice) te mnogo keramike iz 12. i 13. st.

Srednjovjekovna utvrda smjestila se na strmom trokutastom dijelu brda na kojem ima i špilja. Najviša se točka utvrde nalazi na nadmorskoj visini od 270 m, a relativna je 90 m. To je područje bilo naseljeno još u prapovijesnim vremenima, o čemu svjedoči naselje iz brončanog doba *kulture žarnih polja* s kraja prvog tisućljeća. Nije bilo naseljeno u rimskim vremenima, u čemu se također slaže s legendom, a rimski su ostaci pronađeni u Mihaljekovu jarku, znatno istočnije. Dolaskom Hrvata postupno je izgrađena kraljeva utvrda, a tu su prvu romaničku jezgru znatno proširili Celjski koji su prema zapadu izgradili gornju utvrdu s rezidencijalnim, sakralnim i gospodarskim sadržajima, a prema jugu donju utvrdu. U 16. st. u gornjoj je utvrdi sagrađena nova renesansna palača koja je danas jedina očuvana građevina cijelog kompleksa.

Oblik je brda diktirao izgled utvrde i ona se širila od vrha prema podnožju poput nepravilna pravokutnika koji je u smjeru sjever-jug dug 170 m, a u smjeru zapad-istok 120 m. Na najvišem je vrhu romanička jezgra, vjerojatno iz prvog spominjanja Krapine 1193. Ispod je izgrađena gornja utvrda koja je oblikom nepravilna trokuta obujmila brdo sa zapadne i jugozapadne strane. Tu su pronađeni ostaci kule, gospodarskih objekata i kapelice. Na zapadnom se obrambenom zidu gornje utvrde nalazi renesansna gradska palača. To je jednokatna zgrada gledana s unutrašnjeg pročelja, a trokatna s vanjskog obrambenog pročelja. Ispod istočnog pročelja nalazi se ulaz u gradsku špilju, koja je, drži G. Szabo, i bila jedan od uzroka nastanka utvrde na ovom mjestu, te je služila kao veza s romaničkim dijelom utvrde. U nedavnim je arheološkim istraživanjima otkrivena velika ulazna obrambena građevina. Ostaci se donje utvrde

nalaze na južnoj i nižoj razini, također u obliku trokuta. Na najnižoj se točki donje utvrde na njezinu zapadnom dijelu nalazio ulaz u cijeli kompleks. Ulaz je bio zaštićen velikom obrambenom građevinom za koju istraživač Željko Tomičić drži da je imala ulogu barbakana. Od ulaza se proteže južni obrambeni zid koji završava hridinom, a na hridi se vjerojatno nalazila jugoistočna kula od koje su sačuvani neznatni ostaci.

Franjevački samostan snimljen krajem 19. st. (S. Ortner) s vidljivim ostacima kule Novi grad (Psar ili Vrbovec)

Ostaci srednjovjekovne utvrde Novi grad nalaze se na strmom brdu Josipovcu, smještenom iznad franjevačkog samostana na desnoj obali Krapinice. Stariji su opisivači Krapine tu utvrdu nazivali Psar ili Vrbovec, pa je tako nazivaju Kristofor Jordan 1745. (*Psariewo*), anonimni franjevac potkraj 18. st. (*arx Psary, modo Urböcz*) i Ljudevit Gaj 1826. (*Schloss Psary oder Urböcz*).

Prvi se put u povijesnim izvorima spominje 1458. u darovnici hrvatsko-ugarskog kralja Matije Korvina banu Ivanu Vitovcu kao Novi grad (*novum castrum ex opposito castr*

Castri Crapina fundatum). Tada je imao ste gospodare kao i stari grad. Kako je Vitovec naslijedio sva imanja Celjskih, može se zaključiti da su je upravo oni izgradili. Kada je 1707. građena kapela Sv. Josipa, po kojoj je brdo dobilo ime, ova utvrda više ne postoji. Najstariji likovni prikaz je iz 18. st., a nalazi se na antependiju oltara Sv. Josipa u franjevačkoj crkvi. Desno od zvonika na vrhu Josipovca prikazana je kapelica

Sv. Josipa, a desno od zvonika ostaci utvrde koji su prikazani kao okrugli zemljani humak koji dominira okolicom. Ostaci utvrde uočljivi su i na veduti Krapine nastaloj iza 1815.

Ostaci se utvrde nalaze na nadmorskoj visini od 234 m, a relativnoj 54 m. Utvrda je bila ovalnog oblika i približnog promjera 30 m. Zidovi su bili građeni na visokom humku. Na zapadnom rubu platoa sačuvan je ovalni kameni zid dug 25 m. Na početku 20. st., taj je zid bio visok prosječno 1,3 m, a na nekim mjestima širok i do 1,9 m. Danas su ostaci znatno manji i prekriveni gustom

vegetacijom. Izgled ostataka utvrde sačuvan je iz 1899. na fotografiji franjevačkog samostana u knjizi Stjepana Ortnera. Istraživači Željko Tomičić i Ratko Vučetić drže da je utvrda novi grad bila kamena stambena kula poligonalnog tlocrta, dodatno utvrđena obrambenim jarkom i palisadama.

Nestali kaštel Šabac bio je izgrađen na brdu Šabac koji se prije zvao Vaternica ili Bobovje. Izgradio ga je Petar Keglević oko 1940. kao sjedište obitelji u dijelu krapinsko-kostelskog domaćinstva. Za Seljačke bune 1573. kaštel je opljačkan i oštećen. Ubrzo nakon obnove, kaštel je 1581. razorio ban Krsto Ungnad. Pritom je sastavljeno izvješće u kojem se utvrda prvi put spominje pod imenom Šabac (*fortalicum Sabacz*). Poslije više nije bio obnavljan jer se već od 1598. spominje samo kao zemlja Šabac. Podaci bi se o izgledu kaštela mogli dobiti samo arheološkim istraživanjima jer na površini brijega nisu vidljivi nikavi nadzemni ostaci. Pretpostavlja se da je kaštel bio izgrađen na uskom zaravanku brijega, na nadmorskoj visini od približno 300 m i relativnoj od 120 m. S tog se mjesta pruža pogled na cijelu krapinsku okolicu. Kaštel se nalazio na južnom višem zaravanku (304 m). Prema opisu Vjekoslava Klaića može se saznati da je kaštel bio zaštićen jarkom preko kojega je vodio pokretni most i da se izvan kaštela nalazila pivnica.

Za nedavna posjeta Krapini ustanovili smo da je kroz brdo na kojemu se nalazi Stari grad probijen tunel za autocestu te da je osim renesansne palače teško utvrditi bilo kakve tragove. Psar ili Novi grad te Šabac nismo ni pokušavali pronaći, a uvjericili smo se da o njima vrlo malo ili nimalo znaju i građani Krapine.

Branko Nadilo